

Zmapování přístupu ke 4 globálním tématům v učebnicích 2. st. ZŠ

Případová studie

VÝZKUM

GV
učebnicích

Lenka Pánková
Martin Stodůlka
David Lopaur

2025/2026

Global
Education
Time

From school curricula
to youth actions
for sustainable development

globaleducationtime.eu

Obsah

Část 1.....	2
1.1 Stručný popis učebnic používaných ve vzdělávání v České republice	2
Část 2.....	5
Geografie	5
2.1 Obecný popis	5
2.2 Zdůvodnění výběru učebnice k analýze	6
2.3 Metodologie	6
2.4 Soulad s kurikulárními dokumenty, pedagogickými přístupy globálního vzdělávání a hlavními tématy projektu GET	7
2.4.1 Soulad s kurikulárními dokumenty	7
2.4.2 Pedagogické přístupy globálního vzdělávání	9
2.4.3 Projekt GET: čtyři hlavní témata (Big Ideas)	9
Občanská výchova	11
2.1 Obecný popis	11
2.2 Zdůvodnění výběru učebnice k analýze	12
2.3 Metodologie	12
2.4 Soulad s kurikulárními dokumenty, pedagogickými přístupy globálního vzdělávání a hlavními tématy projektu GET	13
2.4.1 Soulad s kurikulárními dokumenty	13
2.4.2 Pedagogické přístupy globálního vzdělávání	14
2.4.3 Projekt GET: čtyři hlavní témata (Big Ideas)	14
Dějepis	16
2.1 Obecný popis	16
2.2 Zdůvodnění výběru učebnice k analýze	16
2.3 Metodologie	17
2.4 Soulad s kurikulárními dokumenty, pedagogickými přístupy globálního vzdělávání a hlavními tématy projektu GET	17
2.4.1 Soulad s kurikulárními dokumenty	17
2.4.2 Pedagogické přístupy globálního vzdělávání	20
2.4.3 Projekt GET: čtyři hlavní témata (Big Ideas)	20
Část 3.....	22
3.1 Hlavní zjištění	22
3.2 Doporučení	23
Zdroje.....	24

Část 1

1.1 Stručný popis učebnic používaných ve vzdělávání v České republice

V českém vzdělávacím systému nejsou učebnice ze zákona povinné pro žádný konkrétní předmět, a tedy ani pro zeměpis, dějepis či občanskou výchovu. Využívají se však běžně, protože představují klíčový nástroj pro naplňování rámcového vzdělávacího programu (RVP).

Školský zákon **nestanovuje** povinnost používat konkrétní tištěné učebnice pro určité předměty; ukládá však školám povinnost zajistit žákům **bezplatné používání učebnic a učebních textů** potřebných k výuce podle příslušného rámcového vzdělávacího programu (RVP) (§ 160 školského zákona; srov. MŠMT 2024). V praxi to znamená, že škola musí mít pro žáky k dispozici odpovídající učební texty i pro zeměpis, dějepis a občanskou výchovu, ať již ve formě klasických učebnic, pracovních sešitů, digitálních materiálů či jiných pedagogicky vhodných textů.

Přestože nejsou učebnice formálně předepsány, v praxi tvoří základ výuky na 2. stupni ZŠ.

Aby mohla být **učebnice používána ve výuce a hrazená z prostředků školy**, musí získat takzvanou schvalovací doložku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT), která potvrzuje, že učebnice odpovídá požadavkům RVP a je vhodná pro daný věk žáků (MŠMT, 2024).

Český systém školství poskytuje školám značnou **autonomii ve volbě učebnic**. Školy si vytvářejí vlastní školní vzdělávací program (ŠVP), který musí být v souladu s RVP, a v rámci něj rozhodují o používaných učebnicích a dalších materiálech (např. mohou to být materiály vytvořené organizacemi věnující se globálnímu vzdělávání). Ředitel školy, obvykle ve spolupráci s předmětovými komisemi, volí konkrétní učebnicové řady, nejčastěji z učebnic se schvalovací doložkou MŠMT (MŠMT 2023).

Učitelé jednotlivých předmětů mají zároveň významný vliv na volbu učebnic a jejich konkrétní využití ve výuce. Mohou navrhopvat změnu učebnicové řady, pilotně ověřovat nové tituly či kombinovat více zdrojů. Není stanoveno, že by museli pro každou tematickou oblast či „případovou studii“ kurikula používat právě učebnici; naopak je zdůrazňováno, že **učebnice je podpůrný prostředek**, zatímco rozhodující jsou cíle a očekávané výstupy vymezené RVP a ŠVP (Fraus 2015; Zelenda 2016).

Při výuce zeměpisu, dějepisu a občanské výchovy je tak běžné, že učitelé využívají **kombinaci učebnice, pracovních sešitů, pracovních listů, internetových zdrojů, projektových úloh, exkurzí či diskusních aktivit.** (Fraus 2015; Zelenda 2016).

Vydavateli učebnic jsou v České republice **převážně komerční nakladatelství**, například Fraus, Nová škola, Didaktis či Taktik. Ministerstvo školství samo učebnice nevydává, ale prostřednictvím **systemu doložek** zajišťuje, že jejich obsah odpovídá státnímu kurikulu. Vydavatelé jsou proto povinni při tvorbě učebnic respektovat rámcové vzdělávací programy, metodické pokyny a zásady odborné i jazykové správnosti (Fraus, 2015). Ministerstvo může schvalovací doložku odejmout, pokud se zjistí, že učebnice není v souladu s RVP nebo obsahuje závažné odborné chyby. Kontrola je tedy především schvalovací, nikoliv průběžná – odpovědnost za kvalitu vydané učebnice nese samotné nakladatelství.

Právní předpisy ani metodické materiály MŠMT neupravují centrální výběr autorů učebnic formou nějakého státního výběrového řízení. Autoři jsou standardně vybíráni samotnými vydavateli. Typicky jde o **odborníky na daný předmět** (např. akademické pracovníky v oboru geografie, historie, občanské výchovy) a zkušené učitele z praxe, kteří se podílejí na obsahu, didaktickém zpracování i tvorbě úloh (Fraus 2015; Zelenda 2016).

Učebnice tak vzniká jako týmová práce zahrnující autory textů, didaktiky, grafiky a jazykové korektory. Stát do samotného výběru autorů přímým způsobem nezasahuje; jeho role se projevuje až ve fázi posuzování hotové učebnice v rámci procesu udělování schvalovací doložky (MŠMT 2023).

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy má v oblasti učebnic jasně definovanou schvalovací roli. Podle sdělení MŠMT o postupu a podmínkách pro udělování schvalovacích doložek (MŠMT 2023) zahrnuje proces několik kroků:

1. **Podání žádosti vydavatelem**, v níž jsou specifikovány cílová skupina, zařazení v rámci RVP a předloženy kompletní materiály (text učebnice, grafická podoba, doprovodné části).
2. **Odborné posouzení** nezávislémi recenzenty – typicky jedním odborníkem z vysoké školy a pedagogickými pracovníky z praxe. Posuzuje se:
 - věcná správnost a aktuálnost,
 - soulad s RVP a dalšími kurikulárními dokumenty,
 - didaktické zpracování a věková přiměřenost,
 - jazyková, grafická a typografická úroveň (Hrbáčková 2021).
3. **Rozhodnutí MŠMT**, které může schvalovací doložku udělit, neudělit nebo později odejmout, pokud se objeví závažné nedostatky či nesoulad s kurikulem.

Udělená doložka a zařazení do seznamu učebnic představují pro školy určitou garanci kvality a souladu s kurikulem, i když zákon umožňuje používat i jiné učební texty bez doložky, pokud ředitel školy odpovídá za jejich vhodnost (MŠMT 2009).

Financování učebnic vychází ze školského zákona (§ 160), podle něhož mohou školy nakupovat učebnice a učební pomůcky z prostředků přidělených státem. V praxi však výše přidělených prostředků často nestačí na pravidelnou obměnu. Mnohé školy tak používají i deset až dvacet let staré učebnice, nebo hledají alternativní zdroje financování, například prostřednictvím grantů, rozpočtu zřizovatele či projektů zaměřených na digitalizaci vzdělávání (Fraus, 2023). Na tuto situaci reagují nakladatelství vydáváním elektronických verzí a interaktivních učebnic, které umožňují kombinovat tištěné a digitální výukové materiály.

Škola A – městská škola na kraji města, počet žáků cca 500

Pedagogický sbor má volnou ruku k pořízení takového typu učebnic, který vyhovuje učebnímu stylu pedagogů. Vyžadována je pouze shoda v rámci předmětové komise konkrétního předmětu, tak, aby bylo využití nové učebnice maximálně efektivní (tedy, aby ji užívalo co nejvíce učitelů po nejdelší možný čas). Povětšinou jsou tak voleny novější učebnice podporující aktivní zapojení žáků do výuky (často vydavatelství Taktik nebo Nová škola). Na druhém stupni záleží při využívání učebnic na povaze předmětu – v některých používají žáci učebnice častěji (cizí jazyky, přírodní vědy) než jinde (dějepis, zeměpis, občanská výuka). V předmětech, kde je nižší procento práce s učebnicí, pak pedagogové pracují s materiály spíše vlastního charakteru, které směřují k výukovým cílům dané vyučovací jednotky, případně vytvářejí nové materiály společně a sdílí si je napříč předmětovou komisí.

Škola B – městská sídlištní škola, počet žáků cca 670

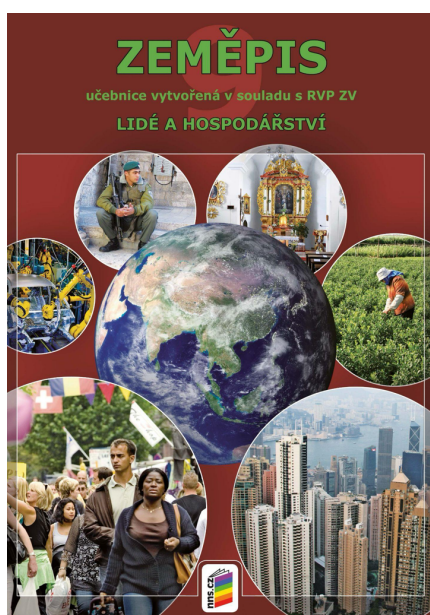
Škola má nakoupené sady učebnic pro většinu vyučovaných předmětů. Žáci obdrží učebnice jako podpůrný učební materiál, jejich využití v hodinách ale záleží na konkrétním učiteli. Z učebnic vychází také aktuálně platný školní vzdělávací program. Jejich míra používání ve výuce je daleko vyšší než na škole C (městská škola s přibližně 400 žáky), kde jsem vyučoval předtím. Na obou školách se učebnice ve vyšší míře využívaly na 1. stupni a zásadně se od nich odvíjí výuka anglického jazyka. V naukových předmětech na škole C se učebnice téměř nepoužívaly, na škole B se využívají mnohem častěji.

Část 2

Geografie

2.1 Obecný popis

- **Cílová skupina učebnice:** Geografie, 9. ročník
- **Jméno/jména autora či autorů učebnice:** Petr Chalupa, Dana Hübelová
- **Název (v originále a v angličtině):** Zeměpis 9: Lidé a hospodářství (in English Geography 9: People and Economy)
- **Nakladatelství:** Nová škola
- **Stručný popis učebnice:** Učebnici uceleně představuje témata socioekonomické geografie, politické geografie a životního prostředí, se kterými se žáci průběžně setkávali v předchozích ročnících. Témata jsou žákům vyložena v textu a doplněna množstvím map, grafů a schémat. 127 stran.
- **Doporučená maloobchodní cena:** 169 Kč
- **Stručný popis případných doplňujících prvků:** K dispozici také pracovní sešit, dostupná také kompletně v rozšířené elektronické podobě jako multimediální interaktivní učebnice (navíc videa, audionahrávky, fotografie...)
- **Odkaz na webovou stránku (je-li k dispozici):**
https://www.nns.cz/obchod/index.php?item=nab_det&sort_id=428

2.2 Zdůvodnění výběru učebnice k analýze

Učebnice *Lidé a hospodářství* (Nová škola, 2013) je často používaným titulem pro výuku socioekonomické geografie na 2. stupni ZŠ. Patří mezi stabilní a široce dostupné řady učebnic zeměpisu, které mají dlouhodobou přítomnost na trhu a jsou využívány v mnoha školách napříč regiony.

Je zařazena do výběru také z toho důvodu, že nabízí největší potenciál pro naplňování 4 velkých témat projektu GET, protože je věnována zejména socioekonomické geografii, politické geografii a globálním problémům lidstva. Učebnice má doložku MŠMT.

2.3 Metodologie

Výzkum byl založen na kvalitativní obsahové analýze vybraných učebnic. Jeho cílem bylo posoudit, do jaké míry analyzované materiály odpovídají očekávaným výsledkům učení (OVU) revidovaného Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, podporují principy globálního vzdělávání (GV) a věnují se čtyřem hlavním globálním tématům (Big Ideas) projektu *It's Global Education Time* (GET).

Analýza probíhala ve dvou navazujících krocích. Nejprve byly identifikovány očekávané výsledky učení revidovaného RVP ZV, které souvisejí s obsahem jednotlivých učebnic. Na jejich základě byly následně systematicky analyzovány jednotlivé lekce a vyhledávány části textů, ilustrace, otázky a úkoly, které odpovídají požadavkům kurikula, podporují doporučené principy GV nebo se vztahují ke čtyřem hlavním globálním tématům projektu GET.

Analýza se zaměřovala na tři vzájemně propojené oblasti:

- **Soulad s kurikulárními požadavky:** identifikace obsahu, který odpovídá vybraným očekávaným výsledkům učení revidovaného RVP ZV.
- **Zastoupení globálních témat:** vyhledávání obsahu vztahujícího se ke čtyřem hlavním tématům projektu GET a posuzování jeho souvislosti s principy globálního vzdělávání (holistický pohled na svět, globální odpovědnost, solidarita a sociální spravedlnost, otevřenost a kritické myšlení, participace a partnerství)
- **Vzdělávací potenciál materiálů:** identifikace textů, ilustrací a úkolů, které mohou podporovat porozumění globálním souvislostem a vzájemným závislostem, kritické myšlení a další principy GV.

Pozornost byla věnována různým prvkům učebnic, zejména výkladovým textům, ilustracím a zadáním úkolů. Jednotlivé prvky byly posuzovány v kontextu příslušné lekce, aby bylo možné zohlednit nejen samotný obsah, ale také způsob, jakým je téma žákům představováno a jaké možnosti jeho dalšího zkoumání učebnice nabízí.

Výzkum má kvalitativní a interpretační charakter. Jeho cílem není kvantifikovat výskyt jednotlivých témat, ale identifikovat relevantní příklady a posoudit vzdělávací potenciál analyzovaných materiálů z hlediska kurikulárních požadavků a globálního vzdělávání. Zjištění tak mohou přispět k lepšímu porozumění tomu, jakým způsobem současné učebnice otevírají globální témata a podporují jejich začlenění do výuky.

2.4 Soulad s kurikulárními dokumenty, pedagogickými přístupy globálního vzdělávání a hlavními tématy projektu GET

2.4.1 Soulad s kurikulárními dokumenty

Učebnice vychází z aktuálně platného RVP ZV (schváleno v červnu 2023¹). Svým tradičním, faktografickým pojetím ale částečně naplňuje část očekávaných výsledků učení **nového RVP ZV** (schváleno k 24. 6. 2025²).

Níže uvádíme očekávané výsledky učení (OVU) dle nového RVP ZV, které učebnice splňuje (pro předmět Geografie je v novém RVP ZV stanoveno 18 OVU, vybraná učebnice jich splňuje 9). Tučně zvýrazněné OVU jsou obsaženy v mapování kurikula pro předmět zeměpis/geografie, tzn. v těchto OVU učebnice tedy koresponduje s učebními cíli v [mapování kurikula](#), které mají vazbu na 4 globální témata projektu GET.

Tematický celek Geografie a její metody poznávání

GEO-GEO-001-ZV9-001 – Kriticky využívá mapy a další zdroje geografických dat pro vlastní učení i každodenní poznávání světa.

- Učebnice obsahuje velké množství tematických map, grafů a tabulek (zemědělská produkce, těžba, průmyslové oblasti, obchodní toky, dopravní uzly). Žáci jsou vedeni k tomu, aby z nich vyvodili prostorové vzorce a regionální souvislosti. Kritické posouzení zdrojů však není rozvinuto – úkoly míří převážně na popis nebo identifikaci dat.

¹ https://www.edu.cz/wp-content/uploads/2023/07/RVP_ZV_2023_zmeny.pdf

² Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání vydáný [Opatřením Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č. j. MSMT-20704/2024-5](#) dne 14. 1. 2025, ve znění [Opatření ministra školství, mládeže a tělovýchovy č. j. MSMT-11173/2025-4](#) ze dne 24. 6. 2025 - <https://prohlednout.rvp.cz/zakladni-vzdelavani/obecne-casti>

GEO-GEO-001-ZV9-003 – Využívá geografické myšlení a způsoby poznávání k porozumění příčinám a důsledkům změn míst a regionů.

- Kapitoly o zemědělství, průmyslu, dopravě a globálním obchodu vysvětlují příčiny regionálních rozdílů i jejich dopady – např. vliv klimatu a půd na zemědělství, vliv surovin a technologií na průmysl či vliv dopravy na propojenost regionů. Učebnice umožňuje sledovat vztahy příčina–následek, i když nepracuje explicitně s pojmem „geografické myšlení“.

Tematický celek Přírodní a socioekonomické prostředí a jejich vzájemné interakce

GEO-GEO-002-ZV9-008 – Vysvětlí, jak přírodní a společenské faktory ovlivňují přirozený i migrační pohyb obyvatel a strukturu i rozmístění obyvatelstva v různých místech a regionech.

- Učebnice ukazuje, jak klima, dostupnost zdrojů, průmyslové aktivity a dopravní infrastruktura ovlivňují hustotu a rozmístění obyvatel. Migrace je však zmíněna pouze okrajově (např. jako důsledek přírodních katastrof), takže výstup je naplněn pouze v části týkající se rozmístění obyvatelstva.

GEO-GEO-002-ZV9-009 – Posoudí geografickou polohu, funkce, vnitřní strukturu a možnosti rozvoje různých sídel.

- Učebnice pracuje s pojmy jako urbanizace, aglomerace, průmyslové oblasti a dopravní uzly. Žáci vidí rozdíly mezi funkcemi měst (průmysl, služby, doprava) a mohou z textu vyvozovat faktory rozvoje sídel. Přímá analýza vnitřní struktury měst však chybí.

GEO-GEO-002-ZV9-010 – Identifikuje hlavní faktory ovlivňující rozmístění a zaměření hospodářských aktivit a jejich vliv na konkrétní region a jeho další rozvoj.

- Jeden z nejlépe pokrytých výstupů. Kapitoly o zemědělství, těžbě, průmyslu a službách opakovaně vysvětlují vliv klimatu, půd, zdrojů surovin, trhů, dopravy a technologií na rozmístění hospodářských aktivit. Učebnice uvádí četné mapy a příklady regionů, čímž umožňuje žákům porozumět regionálním rozdílům.

GEO-GEO-002-ZV9-011 – Na základě porozumění příčinám a průběhu globalizace doloží příklady jejích pozitivních i negativních důsledků na přírodu a společnost konkrétního místa či regionu.

- Učebnice jasně vysvětluje globalizační procesy (rozvoj dopravy, světový obchod, propojení výroby a spotřeby). Žáci vidí konkrétní příklady globalizovaných toků zboží a služeb. Pozitivní a negativní dopady jsou však naznačeny spíše implicitně – například ekologické dopady dopravy či závislost regionů na globálních trzích.

GEO-GEO-002-ZV9-012 – Na příkladu mezinárodních a regionálních konfliktů rozliší jejich podobné a rozdílné příčiny, důsledky a snahy o mírové řešení.

- Tento výstup je v učebnici naplněn částečně v kapitole Ozbrojené konflikty a zóny napětí. Text uvádí různé typy konfliktů ve světě, popisuje jejich příčiny a stručně se věnuje i jejich důsledkům pro obyvatelstvo a rozvoj regionů. Učebnice zmiňuje vybrané oblasti konfliktů a umožňuje žákům porovnat několik příkladů. Snahy o mírové řešení jsou popsány spíše obecně, bez konkrétních institucí nebo mechanismů. Výstup je tedy naplněn v rovině základní orientace.

Tematický celek Místa a regiony světa**GEO-GEO-003-ZV9-014 – Identifikuje shodné a rozdílné charakteristiky míst a regionů a způsoby, jakými ovlivňují život v ostatních místech a regionech.**

- Učebnice porovnává regiony podle klimatu, ekonomických aktivit, dostupnosti surovin, průmyslové specializace a dopravních vazeb. Vysvětluje, jak produkce v jedné části světa ovlivňuje spotřebu jinde.

Tematický celek Udržitelnost života na Zemi**GEO-GEO-004-ZV9-017 – Zhodnotí, jak naplňování potřeb jedince, společnosti a přírodního prostředí v konkrétním místě napomáhá či zabraňuje udržitelnosti života na Zemi.**

- Učebnice obsahuje kapitoly o globálních změnách prostředí, ekologických problémech, znečištění, odlesňování či degradaci půd. Žáci mohou z textu vyvozovat, jak ekonomické aktivity ovlivňují udržitelnost. Hodnotící i akční úkoly však chybí – výstup je tedy naplněn pouze věcně.

2.4.2 Pedagogické přístupy globálního vzdělávání

Učebnice je silná faktograficky a dobře pokrývá tradiční pojetí geografie (tj. rozčlenění do tematických celků a jednotlivých témat, např. světové hospodářství se člení na kapitoly zemědělství, průmysl, doprava apod, v nichž jsou tato témata probírána spíše izolovaně), ale jen velmi slabě rozvíjí přístupy GCE. Přestože obsahuje mnoho geografických dat a vizualizací, nezapojuje žáky do aktivního učení, nerozvíjí kritické myšlení a nepracuje s multiperspektivitou. Učitel může GCE do výuky zahrnout, ale učebnice sama k tomu příliš nenabízí podněty.

2.4.3 Projekt GET: čtyři hlavní témata (Big Ideas)**Klimatická změna**

- Téma klimatické změny se v učebnici prakticky nevyskytuje. V kapitolách věnovaných průmyslu a dopravě, u nichž by bylo možné očekávat propojení s emisemi skleníkových plynů nebo environmentálními dopady, se klimatická změna neobjevuje vůbec. Téma je nejvíce zastoupeno v lekci Globální změny životního prostředí (str. 88–91). Učebnice zmiňuje globální oteplování, emise skleníkových plynů, odlesňování – většinou jde o stručný popis příčin a následků bez hlubší analýzy. Chybí práce s klimatickou spravedlností, rozdílnými dopady na regiony či sociální skupiny. Potenciál tématu je tedy naplněn jen částečně a spíše faktograficky – odpovídá to zjištění WP2, podle nichž je klimatická agenda v českém geografickém kurikulu sice přítomná, ale nedostatečně rozpracovaná a často omezena na ekologické problémy bez širšího sociálního kontextu.

Genderová nerovnost

- Téma genderu se v učebnici nevyskytuje. Tento stav odpovídá závěrům WP2, které uvádějí, že gender je v českém zeměpisném kurikulu téměř nepřítomen a ve výuce se objevuje jen výjimečně. Učebnice tak potenciál tématu nenaplnuje a tuto mezeru nevyrovnává.

Mezinárodní nerovnosti

- Téma mezinárodních nerovností je v učebnici přítomné nejvýrazněji ze všech čtyř big ideas. Představuje státy “bohatého Severu” a “chudého Jihu” v kapitole Světové hospodářství (str. 33–37) a u témat jako je zemědělství, těžba surovin, průmysl nebo mezinárodní obchod opakovaně ukazuje rozdíly mezi vyspělými a méně vyspělými regiony, nerovné obchodní vztahy, závislost některých zemí na exportu základních surovin i to, jak dopravní a ekonomické struktury zvýhodňují určité státy. Přesto se tyto nerovnosti objevují spíše jako faktografické údaje než jako komplexní socioekonomický problém zahrnující i vztahy moci, životní podmínky lidí nebo strukturální příčiny zaostalosti. WP2 přitom uvádí, že právě tato témata jsou v zeměpisném kurikulu relativně silná a mají velký potenciál pro GCE — učebnice tento potenciál částečně využívá, ale většinou bez hlubší kritické nebo lidskoprávní perspektivy.

Migrace

- Migrace je v učebnici přítomna pouze okrajově. Krátké zmínky se týkají zejména vztahu přírodních podmínek a pohybu obyvatel (str. 7–9) a objevují se nepřímo také v souvislosti s konflikty a zónami napětí“ (str. 27–28). Učebnice vysvětluje, že lidé se stěhují za prací nebo kvůli přírodním katastrofám, ale neposkytuje prostor pro pochopení migračních příběhů, příčin ani dopadů migrace na jednotlivce či komunity. Zároveň studie zabývající se [mapováním kurikula](#) ukazuje, že téma migrace nabízí v rámci zeměpisu prostor pro širší kontext, a to nejen pro pochopení samotného pojmu, ale také pro zaměření se na témata související s migrací.

Učebnice *Lidé a hospodářství* umožňuje pokrýt všechna čtyři velká témata projektu GET, ale ve velmi rozdílné míře. Nejlépe je rozpracováno téma mezinárodních nerovností, které se objevuje v mnoha kapitolách a v souladu se závěry WP2 představuje nejsilnější linii současného geografického kurikula. Migrace a klimatická změna jsou přítomny pouze okrajově, a to převážně popisně, bez sociální nebo kritické dimenze, kterou WP2 doporučuje posílit. Genderová nerovnost se v učebnici nevyskytuje a odpovídá tak nejvýraznějšímu kurikulárnímu deficitu identifikovanému ve WP2. Celkově lze říci, že učebnice částečně využívá potenciál identifikovaný WP2 pro podporu globálních témat, ale rozvíjí jej především v ekonomické rovině, zatímco sociální, environmentální a lidskoprávní dimenze zůstávají nedostatečně zastoupené.

Občanská výchova

2.1 Obecný popis

- **Cílová skupina učebnice:** Občanská výchova, 6. ročník
- **Jméno/jména autora či autorů učebnice:** Mgr. Robert Čapek, PhD.
- **Název (v originále a v angličtině):** Občanka 6 - Chytrý občan (Civic Education 6 - Smart Citizen)
- **Nakladatelství:** Vydavatelství Taktik
- **Stručný popis učebnice:** Učebnice se snaží prostřednictvím otevřené didaktiky představit klíčová témata šestého ročníku: naši vlast, mezilidské vztahy, chování ve společnosti a základy práva. Často bývá výstupem aktivit tvořivá práce žáků. Celkově má učebnice 84 stran.
- **Doporučená maloobchodní cena:** 209 Kč
- **Stručný popis případných doplňujících prvků:** K dispozici je metodická příručka.
- **Odkaz na webovou stránku (je-li k dispozici):**
<https://www.etaktik.cz/obcanka-6-chytry-obcan-ucebnice/>

2.2 Zdůvodnění výběru učebnice k analýze

Vybraná učebnice (2021) preferuje odlišný přístup k výuce. Autor, Robert Čapek, se prezentuje jako “Líný učitel” - podle jeho názoru by v hodině měli žáci, načež role pedagoga je během ní čistě průvodcovská. Podle toho jsou tvořeny také jednotlivé aktivity, které pracují s aktivitami přiměřeně věku a zájmům žáků jednotlivých ročníků.

Záleží na každé škole, v jaké míře jsou využívány učebnice, a protože je v hodinách občanské výchovy kladen důraz na aktuálnost témat, mohou být nahrazovány jinými zdroji.

Vybraná učebnice využívá participativní přístup ve výuce, a proto byla vybrána. Neznamená to ale, že je využívána v celé šíři.

Celá řada učebnic Občanka získala doložku MŠMT.

2.3 Metodologie

Viz Geografie.

2.4 Soulad s kurikulárními dokumenty, pedagogickými přístupy globálního vzdělávání a hlavními tématy projektu GET

2.4.1 Soulad s kurikulárními dokumenty

Učebnice Občanka 6 - Chytrý občan dostatečně naplňuje šest očekávaných výsledků učení dle nového RVP napříč tématy, na které se obsahově zaměřuje (tedy naše vlast, mezilidské vztahy, sociální chování a základy práva). Tučně zvýrazněné OVU jsou obsaženy v mapování kurikula pro předmět občanská výchova, tzn. těchto OVU učebnice tedy koresponduje s učebními cíli v **mapování kurikula**, které mají vazbu na 4 globální témata projektu GET.

Tematický okruh Já ve společnosti

CAS-VKO-001-ZV9-001 - Charakterizuje společenské role, do kterých se ve svém životě dostává, a posoudí, co pro něj znamená příslušnost k rodině, ke škole, ke kultuře, k náboženství, k genderu, k obci, k národu, ke státu.

- V učebnici se vyskytuje několik pracovních aktivit k poznání okolí, v němž žijeme, ať už k tomu využívá Y-diagram, tvorbu kvarteta, hledání památných stromů u nás a porovnávání jich se stromy jiných zemí, případně hledáním rozdílů mezi vlastenectvím a nacionalismem. Tento výstup je v učebnici zpracován velmi detailně.

CAS-VKO-001-ZV9-003 - Rozpozná předsudky a stereotypy v komunikaci a jednání a zaujímá k nim kritický přístup.

- Uvnitř učebnice je celá kapitola o “Toleranci a netoleranci”, kde by měli žáci analyzovat obrazová sdělení týkající se předsudků, vcítit se do světa zvířat prostřednictvím bajek a hledat věci k ocenění a další aktivity.

Tematický okruh Odpovědný občan

CAS-VKO-002-ZV9-007 - Pracuje s ukázkami konkrétních právních textů, jako je Ústava ČR, Listina základních práv a svobod, zákony, různé typy smluv.

- Učebnice okrajově pracuje s rozбором Ústavy České republiky, kterou mají žáci za úkol rozluštit a objasnit v ní některé pojmy. Stejně tak je v učebnici pasáž věnovaná lidským právům, dětským právům, právu za války nebo jeho porušování za doby Protektorátu Čechy a Morava.

CAS-VKO-002-ZV9-008 - Rozpozná na příkladech různých životních situací porušování práv, zákonů a smluv a navrhne, jak situace řešit.

- Výstup, který se do jisté míry překrývá s předchozím zmíněným. Kromě výše zmíněného v učebnici nalezneme ještě návodný postup při reklamaci zboží.

CAS-VKO-002-ZV9-010 - Kriticky posuzuje dění ve svém regionu, v České republice a ve světě.

- Můžeme říci, že učebnice naplňuje také tento výstup, zejména v kapitole “Naše vlast, náš domov!” Často to jsou kromě výše zmíněných témat také ta aktuální, kupříkladu téma vandalismu.

CAS-VKO-002-ZV9-012 - Vytváří návrh společensky prospěšné akce a do některé se aktivně zapojuje.

- U téma vandalismu je potřeba zůstat i u tohoto výstupu, protože učebnice nabádá žáky k akci u projektu “Antivandal” ve škole či na školních pozemcích. Jakmile žáci spatří nějaké takové dílko, které by šlo spravit, mají za úkol ho zdokumentovat a následně opravit.

2.4.2 Pedagogické přístupy globálního vzdělávání

Učebnice pracuje s několika základními principy globálního vzdělávání. Velmi cílí např. na globální odpovědnost, kdy staví žáka do role někoho, kdo může změnit svět, přestože jedná pouze na lokální úrovni. Hodně akcentuje též solidaritu a sociální spravedlnost či participaci a partnerství. Mnoho z těchto principů GCE se promítá nejen do této učebnice, ale do její celé řady, kde je lze zřetelně vidět. Žákům tak nabízí podněty k přemýšlení či tvorbě, načež nezastává pouze linii tradičního faktografického pojetí.

2.4.3 Projekt GET: čtyři hlavní témata (Big Ideas)

Klimatická změna

- Toto téma není ve sledované učebnici zmíněno **vůbec**. Vzhledem k tématům zaměřené na osobnost nebo sociální chování, případně právo, to ale není překvapivé. V navazujících dílech pro další ročníky (Občanka 7, 8 a 9), je pak částečně zastoupeno v občanské výchově pro 9. ročník, kde se vyskytuje rozsáhlejší kapitola o “Globalizaci” (str. 51-67), každopádně se zde řeší pouze okrajově a silněji je zde akcentována spíše mezinárodní nerovnost.

Genderová nerovnost

- Genderová nerovnost je v námi sledovaných čtyř témat nejsilněji zastoupená. V rozebírané učebnici Občanka 6 - Chytrý občan se řeší v kapitole “Mezilidských vztahů”, konkrétně na stranách 49-53, kde je samostatné téma “Gender.” V něm jsou žákům představeny klíčové pojmy (gender, stereotypy, rovné příležitosti, feminismus, sexismus), s nimiž žáci aktivně pracují například při rozdělování hraček na kluků a holčičí. Učebnice poté nabourává zažitě představy, že by nějaké z hraček měly patřit konkrétnímu pohlaví. Následně žáci ve skupinách rozdělují úkoly při táboření, načež

je zde opět akcentováno zvědomění toho, jak náš mozek funguje při genderových stereotypch, stejně jako u aktivit s posuzováním sexismu v reklamách. Veškeré aktivity v učebnici jsou cíleny na to, aby z nich byl nějaký žákovský výstup (sdělení vlastního názoru, plakát, ...), nikoli pouze jako předání nějaké faktografie (ta je v tomto tématu žákům představena pouze na začátku, tak, aby s pojmy byli s to dále pracovat).

- Téma genderu je částečně také zmíněno v navazující učebnici Občanka 7 - Marketingový specialista, avšak pouze na jedné straně při přisuzování ženských a mužských sportů jednotlivým pohlavím (str. 36) v kapitole o "Toleranci".

Mezinárodní nerovnosti

- Mezinárodní nerovnosti ve sledované učebnici nejsou zmíněny **vůbec**. Setkáme se s nimi až v pokračování, konkrétně v Občance 8 - Dobrý ekonom (str. 50-53) a Občance 9 - Prospěšný politik (str. 54-59). Zatímco v první z nich je celé téma věnované "Fair trade", ve druhé se zase žáci zaměří na již zmíněnou "Globalizaci," se kterou mezinárodní nerovnosti do jisté míry souvisí. Fair trade je zpracováno prostřednictvím článku vysvětlujícího podstatu termínu pomocí klíčových slov a následném výstupu v podobě Y-grafu rozděleného na pěstitele, obchodníky a zákazníky s hodnocením pozitiv a případných negativ. Doplněno je navíc úkolem k vytvoření infografiky směrem k fair trade v číslech. Globalizace pak postupuje přes příběh Toma z Brazílie, který sdílel ve školním časopise. Žáci mají reflektovat globální problémy, které se ho přímo týkají v místě bydliště. Následně dostávají úkol popsat, jak oni sami mohou ovlivnit globální problémy, avšak v rámci chování zde, v České republice. Hodnotí své vlastní postoje během tabulky s otázkami a na závěr se opět krátce vrací k tématu fair trade.

Migrace

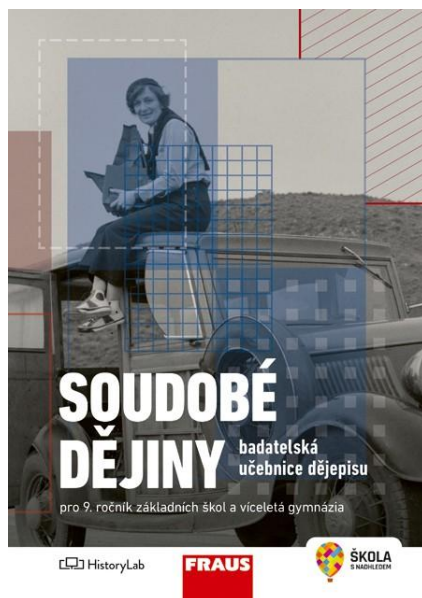
- Migrace jako ucelené téma či aktivita není v námi sledované učebnici, ale ani v žádné ze tří navazujících, zastoupeno **vůbec**. To dokládá také [mapování kurikula](#) v nichž je téma migrace do značné míry začleněno do hodin zeměpisu a dějepisu

Zmíněná učebnice *Občanka 6 - Chytrý občan* dobře pokrývá jedno ze čtyř velkých témat projektu GET. Nejvíce prostoru věnuje genderu, se kterým pracuje poměrně komplexně, a které následně rozvíjí i v učebnici další řady *Občanka 7 - Marketingový specialista*. Ostatní tři témata nereflektuje, ale dvě z nich (mezinárodní nerovnosti, klimatická změna) zmiňuje v dalších učebnicích. Zcela vpuštěno bychom pak našli téma migrace.

Dějepis

2.1 Obecný popis

- **Cílová skupina učebnice:** Dějepis, 9. ročník
- **Jméno/jména autora či autorů učebnice:** Jaroslav Pinkas a kol.
- **Název (v originále a v angličtině):** Soudobé dějiny – badatelská učebnice dějepisu pro 9. Ročník (In English Contemporary History – Inquiry-Based History Textbook for 9th Grade)
- **Nakladatelství:** Fraus
- **Stručný popis učebnice:** Chronologicky uspořádané badatelské lekce s rozsahem 2 strany na každou lekci, obsahuje textové a obrazové prameny, 124 stran
- **Doporučená maloobchodní cena:** 229 Kč
- **Stručný popis případných doplňujících prvků:** K dispozici také pracovní sešit, metodická příručka a online podpora (aplikace HistoryLab, videa)
- **Odkaz na webovou stránku (je-li k dispozici):**
<https://ucebnice.fraus.cz/catalog/cs/p100600.html>

2.2 Zdůvodnění výběru učebnice k analýze

Učebnice patří k nejnovějším na trhu a přistupuje k výuce dějepisu moderním způsobem v souladu s revidovaným RVP ZV. Učebnice má doložku MŠMT. Učebnice pro 9. ročník je

jedinou z nedokončené série, je velmi inovátorská v pojetí výuky dějepisu díky projektu [Dějepis+](#). Kapitoly učebnice dotýkají všech čtyř big ideas.

2.3 Metodologie

Viz Geografie

2.4 Soulad s kurikulárními dokumenty, pedagogickými přístupy globálního vzdělávání a hlavními tématy projektu GET

2.4.1 Soulad s kurikulárními dokumenty

Uvedená učebnice svým inovátorským pojetím alespoň částečně naplňuje 14 z 18 očekávaných výsledků učení dle nového revidovaného RVP ZV, a to napříč tématy. Tučně zvýrazněné OVU jsou obsaženy v mapování kurikula pro předmět dějepis, tzn. těchto OVU učebnice tedy koresponduje s učebními cíli v mapování kurikula, které mají vazbu na 4 globální témata projektu GET.

Tematický okruh Poznáváme minulost

CAS-DEJ-001-ZV9-001 – Přiradí kulturní projevy k jednotlivým dějinným epochám.

- Učebnice opakovaně pracuje s kulturními projevy jako „vizitkou“ epoch např. plakáty a reklamy pro konzumní společnost 50.–60. let, karikatury k Berlínskému kongresu či dekolonizaci, filmové záběry a televizní zpravodajství k Arabskému jaru. Žáci mají příležitost tyto projevy nejen poznat, ale i přiřazovat k historickým kontextům.

CAS-DEJ-001-ZV9-002 – Posoudí informační hodnotu a důvěryhodnost zdrojů z různých dějinných epoch.

- V kapitolách o holokaustu, odsunu Němců, migraci z Ukrajiny a Arabském jaru jsou systematicky zařazeny různé typy pramenů: výpovědi pamětníků, publicistické texty, úryvky z dokumentárních filmů, politické projevy, karikatury, statistiky. Učebnice klade otázky typu „Jaké důsledky měl podle autora...?“ nebo „Jak reportáž líčí dění...?“ a vede žáky k rozboru perspektivy a možného zkreslení. Tím přirozeně naplňuje tento výstup.

CAS-DEJ-001-ZV9-003 – Vysvětlí rozdíl mezi zobrazováním minulosti v dějepisectví a ve filmu, v literatuře a v nových médiích včetně produktů umělé inteligence.

- V kapitolách o studené válce, 60. letech, Arabském jaru a migraci se objevují filmové ukázky a televizní zpravodajství, která jsou explicitně konfrontována s odborným textem učebnice či s jinými prameny. Zadání vybízí k otázkám, co film či reportáž zdůrazňuje a co potlačuje. Učebnice tak poskytuje dobrý základ pro rozlišování historického poznání a mediální reprezentace.

CAS-DEJ-001-ZV9-004 – Specifikuje proměnu politických útvarů, krajiny a lidských sídel od pravěku po současnost pomocí map a dalších informačních zdrojů.

- Velmi dobře naplněno v kapitolách o odsunu Němců (zaniklé obce, porovnání map „nyní – návrh“) a o antropocénu (Mostecko, uhelné pánve, fotografie průmyslové krajiny). Žáci vidí konkrétní příklady zániku a transformace sídel v důsledku politických rozhodnutí a ekonomických procesů.

CAS-DEJ-001-ZV9-005 – Posoudí, jak se připomínání historických událostí a tradic podílí na utváření jeho osobní identity a identity lidí v jeho okolí.

- Téma je silné v kapitolách o holokaustu, odsunu a migraci. Učebnice propojuje osobní vzpomínky (pamětníci, potomci obětí) s dnešním připomínáním (pamětní místa, filmy, výstavy). To umožňuje diskutovat, jak historická paměť utváří identitu většiny i menšin.

CAS-DEJ-001-ZV9-007 a -008 – Posoudí pozitivní a negativní vliv technologického vývoje a zejména industrializace na život různých společenských vrstev v minulosti; Vysvětlí proměny fungování hospodářství od pravěku po současnost.

- Kapitola o antropocénu přináší sadu grafů „velké akcelerační“ (obyvatelstvo, HDP, energetická spotřeba, doprava, turismus). Učebnice jasně tematizuje, jak industrializace a technologický rozvoj změnily život lidí i dopad člověka na planetu. Kapitoly o čokoládě a Kongu propojují hospodářské fungování s koloniálním a postkoloniálním světem.

CAS-DEJ-001-ZV9-009 – Rozliší příčiny, důsledky a podobu konfliktů a spolupráce v minulosti.

- Silně přítomno ve studené válce, dekolonizaci, arabském světě a při analýze migrace. Žáci mohou rozlišovat příčiny, průběh a důsledky konfliktů, stejně jako formy mezinárodní spolupráce (OSN, EU, vztahy Evropa–Afrika).

CAS-DEJ-001-ZV9-010 – Posoudí dopady kolonialismu, imperialismu a dekolonizace na různé skupiny lidí.

- Kapitola „Dekolonizace: případ Konga“ je pro tento výstup přímo modelová. Učebnice ukazuje koloniální násilí, ekonomické vykořisťování, dlouhodobé dopady na společnost Konga i na dnešní globální obchod. Příklady jsou doplněny o současnější příběh kakaového průmyslu.

CAS-DEJ-001-ZV9-011 – Určí, jak se proměňovaly a v čem zůstávaly stejné genderové role v dějinách.

- V kapitole o 60. letech se objevují reklamy, fotografie protestů, vyprávění o sexuální revoluci a feministickém hnutí. Žáci jsou vedeni k porovnání rolí mužů a žen v 50. a 60. letech. Genderová perspektiva je zde přítomná, i když není rozpracována napříč celou učebnicí – jde spíše o jednu tematickou „špičku“.

CAS-DEJ-001-ZV9-012 – Diskutuje o projevech moderního politického extremismu a o povaze, příčinách vzniku a důsledcích nastolení diktatur a autoritativních režimů.

- Učebnice detailně představuje nacistickou diktaturu, holokaust, rasové pronásledování Romů a Židů, poválečné etnické násilí (odsun), autoritářské režimy v Arabském světě i napětí studené války. Zadání vedou k diskusi o příčinách a důsledcích diktatur a o jejich dopadu na běžné obyvatele.

Tematický okruh Tvoříme dějiny

Učebnice přímo neobsahuje složitější projektová zadání, ale vytváří pro ně dobrý základ. Výsledky učení této části kurikula jsou však ve větší míře závislé na další práci učitele (propojení s paměťovými institucemi, lokálními památkami apod.), což je v učebnici naznačeno zejména doporučením využít aplikaci HistoryLab a místní prameny.

CAS-DEJ-002-ZV9-013 – Vytvoří vlastní dějepisný výstup s využitím vhodných kriticky posouzených zdrojů.

- žáci jsou často vyzváni k vytvoření vlastního textu, shrnutí či srovnávacího komentáře na základě více zdrojů (např. porovnání pamětnických výpovědí, filmové ukázky a textu učebnice).

CAS-DEJ-002-ZV9-017 – Zhodnotí zamýšlené i nezamýšlené důsledky lidského jednání, které souvisejí s narušováním životního prostředí a klimatickými jevy v minulosti.

- kapitola o antropocénu umožňuje hodnotit zamýšlené i nezamýšlené důsledky těžby uhlí, industrializace a spotřebního způsobu života na krajinu a klima.

CAS-DEJ-002-ZV9-018 – V modelové situaci předvede, jak může historické poznání pomoci v současném životě.

- kapitoly o migraci, Arabském jaru a 60. letech přímo vybízejí k přenosu historických zkušeností na současné problémy (xenofobie, nerovnosti, demokracie).

2.4.2 Pedagogické přístupy globálního vzdělávání

Učebnice obsahuje řadu prvků, které jsou v souladu s doporučenými pedagogickými přístupy GCE, a ve většině případů jde dokonce nad rámec běžných českých učebnic dějepisu. Učebnice opakovaně pracuje s rozmanitými historickými prameny – dokumentární záběry, pamětnická svědectví, karikatury, propagandistické texty, statistiky – úkoly vyžadují po žácích interpretaci, porovnání perspektiv a analýzu možného zkreslení. Úkoly často míří na osobní reflexi („Jak bys jednal...?“, „Proč lidé jednali tak či onak?“). Příležitostí pro další rozvoj je hlavně větší důraz na aktivní občanství.

2.4.3 Projekt GET: čtyři hlavní témata (Big Ideas)

Klimatická změna

- Toto téma je přítomno především v kapitole Antropocén (str. 108–109). Učebnice zde pracuje s grafy velké akcelerace, spojuje industrializaci, těžbu fosilních paliv, urbanizaci a masové cestování s proměnami planety. Propojení s klimatickou spravedlností (dopady na různé regiony a sociální skupiny) je spíše implicitní – potenciál pro GCE je vysoký, ale vyžaduje aktivnější vedení učitele.

Genderová nerovnost

- Genderová témata se v učebnici objevují na více místech. Poprvé v kapitole Rodinný život za války (str. 40–41), kde jsou ukázány rozdílné role mužů a žen během 2. světové války, včetně změny jejich postavení a zátěže v běžném životě. Druhé výrazné zastoupení má téma genderu v kapitole Bouřlivá šedesátá léta (str. 74–75), která otevírá feministické hnutí, proměnu postavení žen ve společnosti, protestní kulturu a reklamy odrážející tradiční genderové role. Učebnice tak umožňuje sledovat vývoj genderových rolí ve dvou rozdílných historických kontextech, i když se genderové otázky objevují spíše v jednotlivých tematických blocích než průběžně napříč celým textem.

Mezinárodní nerovnosti

- Velmi silně zastoupené téma. Na případu Konga a kolonialismu obecně (kapitola Dekolonizace: případ Konga, str. 76–77) učebnice ukazuje mocenské a ekonomické nerovnosti mezi Evropou a koloniemi, pokračující nerovný obchod a dopady na rozvojové země. Kapitoly o studené válce a „prvním, druhém a třetím světě“ pomáhají pochopit strukturu globálních nerovností ve 20. století. Dějiny čokolády (str. 78–79) propojují každodenní spotřebu žáků s podmínkami práce a obchodu v globálním Jihu.

Migrace

- Migrace je tematizována na více místech: poválečné vysídlení Němců, deportace Židů a Romů, migrace z Ukrajiny do ČR. V kapitole Lidé na cestě (str. 112–113) jsou uvedeny konkrétní příběhy ukrajinských migrantek doplněné statistikami a výkladem o ekonomických a politických příčinách migrace. Učebnice zdůrazňuje složitost migračních rozhodnutí i strukturální faktory (pracovní trh, byrokracie, veřejné mínění) a nabízí dobrý základ pro citlivou diskusi.

Učebnice umožňuje pokrýt všechna čtyři témata GET, ale v rozdílné hloubce, která odpovídá jak pojetí učebnice, tak zjištěním WP2 o stavu kurikula. Nejlépe jsou rozpracovány mezinárodní nerovnosti a migrace, tedy oblasti, které WP2 identifikovalo jako relativně dobře přítomné v kurikulu a zároveň silné v učitelské praxi. Učebnice tyto linie dále posiluje konkrétními příklady (Kongo, globální obchod s kakaem, migrace Ukrajinců, odsun Němců), a tím naplňuje potenciál, který WP2 v těchto tématech označilo jako vysoký.

Genderová nerovnost je přítomna středně. Objevuje se v kapitolách *Rodinný život za války* a *Bouřlivá 60. léta*, což odpovídá i závěrům WP2, podle nichž je téma genderu v českém kurikulu spíše epizodické a kontextově omezené. Učebnice tuto mezeru mírně vyrovnává, avšak jen v dílčích kapitolách. Potenciál tématu je tedy využit částečně, nikoli naplno.

Klimatická změna je ze čtyř velkých témat nejméně rozpracována. Učebnice nabízí hodnotné, ale ojedinělé zpracování antropocénu a dopadů industrializace (Mostecko, uhlí, velká akcelerace). To koresponduje se zjištěními WP2, která upozorňují, že v českém dějepisném kurikulu jsou environmentální a klimatická témata nedostatečně ukotvena a objevují se spíše příležitostně. Učebnice tak částečně naplňuje potenciál, který WP2 považuje za významný, ale sama tuto mezeru plně nevyrovnává.

Celkově lze říci, že učebnice výrazně podporuje dvě z big ideas (mezinárodní nerovnosti, migrace), středně jednu (genderová nerovnost) a částečně tu, která je zároveň v kurikulu nejslabší (klimatická změna). To přesně odpovídá tomu, co WP2 identifikovalo jako strukturu příležitostí a nedostatků v českém kurikulu dějepisu.

Část 3

3.1 Hlavní zjištění

Ve vztahu k čtyřem velkým tématům projektu GET (klimatická změna, genderová nerovnost, mezinárodní nerovnosti, migrace) se ukazuje nerovnoměrné a částečně nesourodé pokrytí napříč sledovanými předměty.

Učebnice zeměpisu nejlépe rozpracovává oblast mezinárodních nerovností – systematicky pracuje s opozicí „bohatý Sever“ / „chudý Jih“, ukazuje nerovné obchodní vztahy, závislost některých regionů na exportu surovin a strukturální znevýhodnění určitých států v globálním hospodářském systému. Tato linie však zůstává převážně v rovině popisu ekonomických ukazatelů, bez explicitnějšího přenesení do lidskoprávního nebo občanského rámce. Klimatická změna se v učebnici objevuje pouze v několika málo kapitolách zaměřených na „globální změny prostředí“, kde je prezentována spíše jako ekologický problém (emise, odlesňování, znečištění), nikoli jako komplexní socio-environmentální fenomén s rozdílnými dopady na různé regiony a skupiny obyvatel. Genderová dimenze a migrace jsou v zeměpisu buď zcela opomenuty, nebo přítomny pouze ve formě stručných, popisných zmínek, které neumožňují jejich hlubší analýzu ani vazbu na zkušenost žáků.

Učebnice občanské výchovy naopak velmi dobře a poměrně komplexně rozvíjí téma genderu. Systematicky seznamuje žáky s klíčovými pojmy (gender, stereotypy, rovné příležitosti, feminismus, sexismus), nabízí konkrétní aktivity zaměřené na identifikaci a zpochybňování stereotypů (hračky, role v domácnosti, rozdělování úkolů, sexismus v reklamě) a vede žáky k vlastní produkci a reflexi. Genderová nerovnost je zde tedy uchopena nejen na úrovni pojmové orientace, ale i na úrovni postojů a každodenního jednání. Ostatní tři témata GET – klimatická změna, mezinárodní nerovnosti a migrace – se však v analyzovaném dílu buď nevyskytují vůbec, nebo jsou přesunuta do navazujících ročníků a objevují se zde jen dílčím způsobem (např. globalizace a fair trade v pozdějších učebnicích). V rámci 6. ročníku tak zůstává spektrum globálních témat jednostranně orientované na gender a participaci, bez výraznějšího propojení s environmentálními a globálně-sociálními aspekty.

Badatelská učebnice dějepisu pokrývá všechna čtyři témata, avšak v rozdílné hloubce a šíři. Nejrobustněji je zpracována oblast mezinárodních nerovností, a to prostřednictvím tematických celků věnovaných kolonialismu, dekolonizaci a globálnímu obchodu (např. případ Konga, dějiny čokolády), které explicitně propojují historické mocenské vztahy s dnešní ekonomickou závislostí a nerovným postavením globálního Jihu. Velmi silně je zastoupena také migrace – od poválečného odsunu Němců přes nucené migrace Židů a Romů až po současnou migraci z Ukrajiny, včetně konkrétních příběhů a statistik. Genderová nerovnost je přítomna v několika tematických blocích (rodinný život za války, bouřlivá 60. léta), kde umožňuje sledovat proměnu genderových rolí v čase, nicméně není rozvíjena kontinuálně napříč celou učebnicí. Klimatická změna se objevuje v kapitole o antropocénu a velké akceleraci, kde je kvalitně zachycena souvislost mezi industrializací,

hospodářským růstem a proměnou krajiny a klimatu, avšak chybí výraznější propojení s otázkami klimatické spravedlnosti a současného občanského jednání.

Celkově lze konstatovat, že analyzované učebnice vytvářejí solidní kurikulární základ a v souhrnu umožňují tematicky pokrýt všechna čtyři klíčová globální témata projektu GET, nicméně činí tak fragmentárně, s výraznými obsahovými i didaktickými mezerami. Mezinárodní nerovnosti a migrace jsou relativně silně zastoupeny zejména v dějepise a částečně v zeměpisu, zatímco genderová nerovnost je systematicky a didakticky promyšleně rozpracována prakticky jen v občanské výchově. Klimatická změna zůstává ve všech třech titulech spíše ojedinělou nebo převážně faktografickou linií, která jen výjimečně přechází k otázkám sociální spravedlnosti, odpovědnosti různých aktérů a možnostem aktivního občanského jednání.

K plnému využití potenciálu projektu GET je proto nezbytné učebnice cíleně doplňovat, propojovat napříč předměty a zasazovat do rámce globálního občanského vzdělávání prostřednictvím učitelských intervencí, mezioborových projektů a podpůrných materiálů, které pomohou překlenout stávající tematickou roztříštěnost.

3.2 Doporučení

Pro vydavatele učebnic

- Posílit integraci globálních témat a globálního vzdělávání napříč předměty. Učebnice by měly systematicky rozvíjet všechna čtyři velká témata projektu GET.
- Rozšířit participativní a badatelské prvky v tradičně pojatých učebnicích. Jedná se zejména o doplnění úkolů zaměřených na kritickou práci se zdroji a diskusi (např. porovnání map či grafů z různých zdrojů, práce se scénáři budoucího vývoje, reflexe dopadů rozhodnutí na různé aktéry).
- Doplnit obsah učebnic o klíčové kompetence a průřezová témata. OVU KK a PT jsou závazné a je možné je naplňovat v různých předmětech.

Pro učitele

- Vědomě propojovat učebnice a výuku s metodickými materiály GCE.
- Doplňovat tradiční učebnice o aktivizující metody a lokální kontext.
- Využívat učebnice selektivně a reflektivně. Vybírat jen část navržených úloh z učebnice a doplňovat je vlastními materiály (např. aktuálními zprávami, lokálními daty, příběhy žáků), aby lépe naplnili cíle globálního vzdělávání.
- Učit mezipředmětově. Vytvářet propojené tematické bloky napříč předměty – např. projekt „Migrace a globální nerovnosti“ může kombinovat historické a geografické poznatky s občanskoprávní reflexí a aktivními výstupy žáků.
- Spolupracovat. Učitelé by měli spolupracovat v rámci školy mezi sebou při výuce globálních témat, ale také se obohacovat v rámci tzv. učících se skupin.

Pro projekt GET

- Zaměřit materiály projektu GET na identifikované mezery v učebnicích (témata a propojení s kurikulem). Propojit materiály s OVU RVP ZV v daných předmětech, KK a PT.
- Zaměřit se na posílení kompetencí vyučujících – prostřednictvím metodických příruček, workshopů, seminářů a modelových hodin, které ukáží, jak propojit témata GET napříč předměty.
- Zvýšit promo materiálů GET pomocí příkladů dobré praxe. Šířit materiály, nabízet prostor pro sdílení a inspiraci.

Zdroje

PINKAS, Jaroslav; NAJBERT, Jaroslav; ČINÁTL, Kamil; SIXTA, Václav; ANÝŽ, Roman et al. *Soudobé dějiny: badatelská učebnice dějepisu : pro 9. ročník základních škol a víceletá gymnázia*. 2022. ISBN 978-80-7489-617-0.

CHALUPA, Petr a HÜBELOVÁ, Dana. *Zeměpis 9. 9. aktualizované vydání*. Duhová řada. Brno: Nová škola, 2024. ISBN 978-80-7600-488-7.

ČAPEK, Robert. *Občanka 6: chytrý občan : metoda otevřené didaktiky : učebnice výchovy k občanství pro 6. ročník*. 2021. ISBN 978-80-7563-312-5.

ČAPEK, Robert. *Občanka 7: marketingový specialista : metoda otevřené didaktiky : učebnice výchovy k občanství a ke zdraví pro 7. ročník*. Praha: Taktik, 2022. ISBN 978-80-7563-474-0.

ČAPEK, Robert; BANDOROVÁ, Stanislava; BASTLOVÁ, Michaela; KLAPILOVÁ, Adéla; NOVÁKOVÁ, Barbora et al. *Občanka 8: dobrý ekonom*. Praha: Taktik, 2023-2024. ISBN 978-80-7563-648-5.

ČAPEK, Robert. *Občanka 9: prospěšný politik*. Praha: Taktik, 2024. ISBN 978-80-7563-764-2.

FRAUS, Jiří, 2015. *Co je to vlastně učebnice? Rodina a škola [online]*. Plzeň: Nakladatelství Fraus. [cit. 28. 11. 2025]. Dostupné z: <https://www.fraus.cz/cs/o-nas/napsali-o-nas/co-je-to-vlastne-ucebnice-10393>

HRBÁČKOVÁ, Tereza, 2021. *Hodnocení obtížnosti vybraných učebnic pro první stupeň ZŠ [online]*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Diplomová práce. [cit. 28. 11. 2025]. Dostupné z: https://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/51550/hrb%C3%A1%C4%8Dkov%C3%A11_2022_dp.pdf

MŠMT, 2009. Časté otázky k plnění povinné školní docházky a organizaci vzdělávání [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [cit. 28. 11. 2025]. Dostupné z: https://msmt.gov.cz/file/12792_1_1/

MŠMT, 2023. Sdělení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k postupu a stanoveným podmínkám pro udělování a odnímání schvalovacích doložek učebnicím a učebním textům a k zařazování učebnic do seznamu učebnic [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, č. j. MSMT-12194/2023-3. [cit. 28. 11. 2025]. Dostupné z: https://www.npi.cz/images/msmt/udelovani_dolozek.pdf

MŠMT, 2024. Financování regionálního školství územních samosprávných celků v roce 2024 – informace pro školy a školská zařízení [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [cit. 28. 11. 2025]. Dostupné z: https://msmt.gov.cz/uploads/odbor_12/2500_2024/Informace_pro_skoly_a_skolska_zarizeni_rozpocet_RqS_USC_2024.pdf

ZELENDÁ, Jiří, 2016. Co je to vlastně učebnice? Perpetuum – vzdělávání bez hranic [online]. Praha: SCIO. [cit. 28. 11. 2025]. Dostupné z: <https://perpetuum.cz/2016/06/co-je-to-vlastne-ucebnice/>

NAKLADATELSTVÍ FRAUS. Školy nemají peníze na učebnice, učí i z 20 let starých [online]. Praha: Nakladatelství Fraus, 5. 6. 2023 [cit. 1. 12. 2025]. Dostupné z: <https://www.fraus.cz/cs/o-nas/pro-media/tiskove-zpravy/skoly-nemaji-penize-na-ucebnice-uci-i-z-20-let-starych-25662>

From school curricula
to youth actions
for sustainable development

globaleducationtime.eu

Lead Partner

Project Partners

Associated Partner

Co-funded by
the European Union

Tento dokument byl vytvořen s finanční podporou Evropské unie. Jeho obsah je výhradní odpovědností projektových partnerů a nemusí nutně odrážet názory Evropské unie.